

EEN LANDSCHAPSKUNSTWERK IN OPDRACHT VAN HET WATERSCHAP BRABANTSE DELTA

WASTELAND WARLAND WETLAND

PAUL DE KORT

Vanuit België en het Brabantse beekdallandschap vloeien de beekjes Mark en Aa of Weerijs bij Breda (brede Aa) samen. Van daaruit stroomt het water via Mark en Dintel in het Volkerak en richting Noordzee.

Onder invloed van eb enloed en een trage stroming gingen Mark en Dintel verzanden en als gevolg daarvan sterk meanderen. Bij hoog water overstromden de laag gelegen oevers (beemden) regelmatig. Daarom wordt dit gebied ook wel de Markboezem genoemd.

Om de doorstroming te verbeteren werden de eerste meanders in de Mark al voor 1760 rechtgetrokken. Pas eind jaren zestig van de 20e eeuw was de Mark volledig bedijkt, rechtgetrokken en verbreed.

Maar zeer hoge rivierstanden in de jaren '90 van de 20e eeuw leidden tot 'voortschrijdend inzicht' bij het waterschap Brabantse Delta. Zij streeft er nu naar om overtollig water toch weer langer in het gebied vast te houden.

In de vroege middeleeuwen was de Markboezem een uitgestrekt veenlandschap waarin grotere en kleinere veenstroompjes ofwel 'laken' in de Mark afwaterden. Plaatsnamen als Attelaken, Zwermlaken en Hintelaken verwijzen hier nog naar.

De Markboezem vormde een belangrijk bergingsgebied voor overtollig water op de Mark. Hierdoor konden andere gebieden, zoals de binnenstad van Breda, droog gehouden worden.

De route die de Mark vroeger door de beemden volgde is op veel plaatsen nog goed leesbaar in de vorm van akkers, percelen, wegen en houtwallen. Zo ook hier. Langere tijd lag dit driehoekige perceel braak en ingeklemd tussen een voormalige meander, het afwateringskanaal naar gemeal Achter Emer en de rechtgetrokken Mark.

Op de 'kadastrale minuut' van 1832 (links) wordt dit gebied aangeduid met het toponiem 'De Hillen'. In de volksmond verwijzen 'hillen' naar aangeslibde oevers en eilanden in bochten van meanders. De hillen vormden hier wallen die soms reikten tot +1,50 mtr NAP, terwijl de beemden erachter net boven NAP lagen. De hillen namen daarom deels de functie over van de dijkjes die als gevolg daarvan werden verwaarloosd. Dit was weer aanleiding van nieuwe overstromingen.

Na de inname van de stad door Maurits in 1590 (turfschip) hebben de Spanjaarden in 1625 onder leiding van generaal Ambrogio Spinola Breda heroverd en gedurende 12 jaar belegerd. De Spinola Schans aan de overkant van de Mark vormt hiervan nog steeds een stille getuige. Op de plaats waar u nu staat werd volgens de historisch kaart van 1637 een V-vormige schans aangelegd, waarvan het schootsveld de Mark in noordelijke richting bestreek. Bij archeologisch onderzoek dat voorafging aan de uitvoering van dit landschapskunstwerk zijn o.a. sporen aangetroffen van een gracht, een wal en een loopgraaf die direct verwijzen naar deze belangrijke periode uit onze vaderlandse geschiedenis.

Het overstromen, ofwel inunderen van de laag gelegen beemden had nadelen, maar ook voordelen. De voedzame klei die door het rivierwater werd afgezet betekende grondverbetering. Maar het inunderen van land werd ook toegepast als landverdedigingstactiek ten tijde van belegeringen. De gebieden ten noorden van Breda waren in de loop van de geschiedenis regelmatig het decor van oorlogshandelingen. Op de kaarten links en rechts zien we de 'spanse' en 'staatsse' lijnesystemen inclusief inundaties ten tijde van de 80-jarige oorlog (1624/25 en 1637).

Niet alleen militairen en boeren zagen het nut van de natte gronden. De Haagse Beemden en de Markboezem waren bekende pleisterplaatsen voor vogels. Daarom werd het gebied in 1969, als een van de eersten in Nederland, voorgedragen voor de 'Internationale Lijst van Wetlands'. Het gebied heeft deze status helaas nooit verworven. Door de bedijking van de rivier stroomde de Markboezem niet meer zo regelmatig onder en weken de vogels uit naar elders.

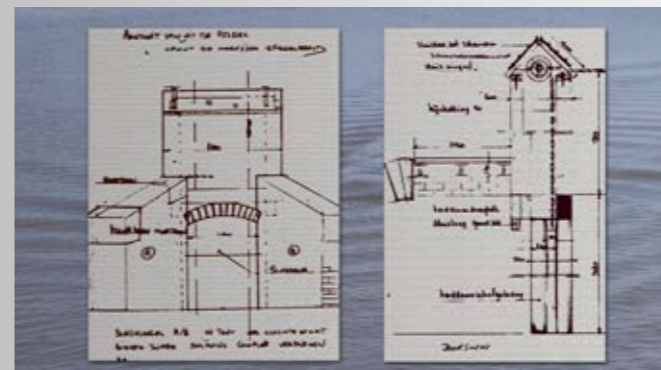
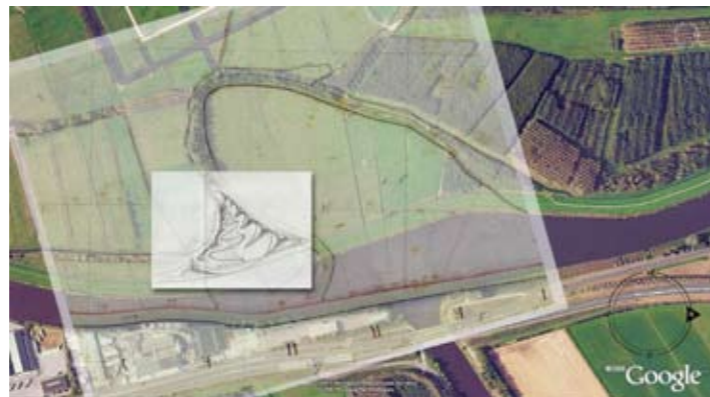
WASTELAND WARLAND WETLAND

Het waterschap Brabantse Delta koppelt haar taak als waterbeheerder aan een ruime aandacht voor natuur en cultuur. In de periode 2004 - 2008 werden langs Mark en Dintel natuurvriendelijke oevers en paaiplassen aangelegd. In het kader van deze werkzaamheden is in 2007 dit landschapskunstwerk gerealiseerd.

Landbouw tegenover landgoed, natuur tegenover industrie, verstedelijking tegenover open landschap, ontwikkelingen van vandaag op sporen van gisteren;

Spanning tussen het kunstmatige en het natuurlijke, tussen beheer en 'de vrije loop', tussen orde en chaos, tussen doelmatigheid en nutteloosheid, tussen 'droom en daad'...

Het perceel 'plooit' onder de druk van veel tegenstrijdige belangen in dit gebied.

WASTELAND

Het uitzichtspunt op de zuidelijke hoek van het kunstwerk kijkt uit over een historisch sluisje. Dit sluisje stamt uit het begin van de 20e eeuw en fungeert als noodoverloop in geval van calamiteiten. De vervallen staat van dit sluisje is illustratief voor de spanning tussen beheer en 'de vrije loop'.

Sinds lang is het perceel 'wit' gekleurd op de bestemmingsplankaart, maar als landschapskunst krijgt het nu een eigen kleur.

WARLAND

Onder de noordelijke hoek van het kunstwerk zijn belangrijke archeologische vondsten gedaan uit de 80-jarige oorlog. De loopgraaf in dit uitzichtpunt verwijst naar de loopgraven in dit gebied uit de 16e en 17e eeuw.

Op de minuutkaart uit 1832 is mooi te zien dat dit uitzichtpunt samenvalt met het westelijke kader van een vierhoekig schansje. Van dit zogeheten 'Schansje to Grote Schans' uit 1624/25 zijn bij de opgravingen in 2006 echter geen sporen aangetroffen. Net zomin als van het nog oudere trekpad langs de oude meander.

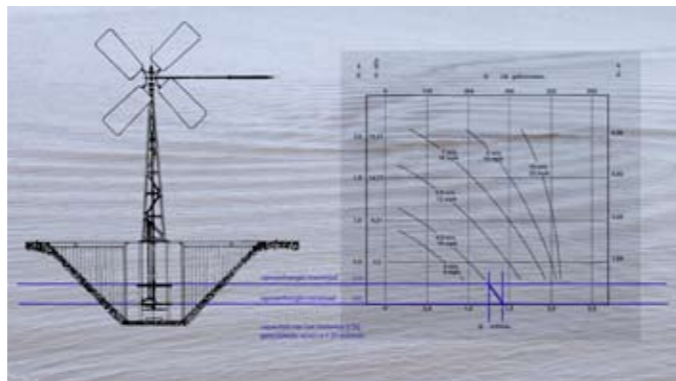

WETLAND

In de westelijke hoek staat als een 'spin in het web' een windgemaal. Het pompt water op uit het afwateringskanaal. Via het kunstwerk wordt dit water afgevoerd in noordelijke richting naar het Haagse Beemdenbos.

Onder invloed van de wind zal het water in het kunstwerk hoger of lager staan.

Via www.wasteland/warland/wetland.nl zijn de verschillende processen in het gebied op elk gewenst moment te volgen.

Landbouw tegenover landgoed, natuur tegenover industrie, verstedelijking tegenover open landschap, ontwikkelingen van vandaag op sporen van gisteren;

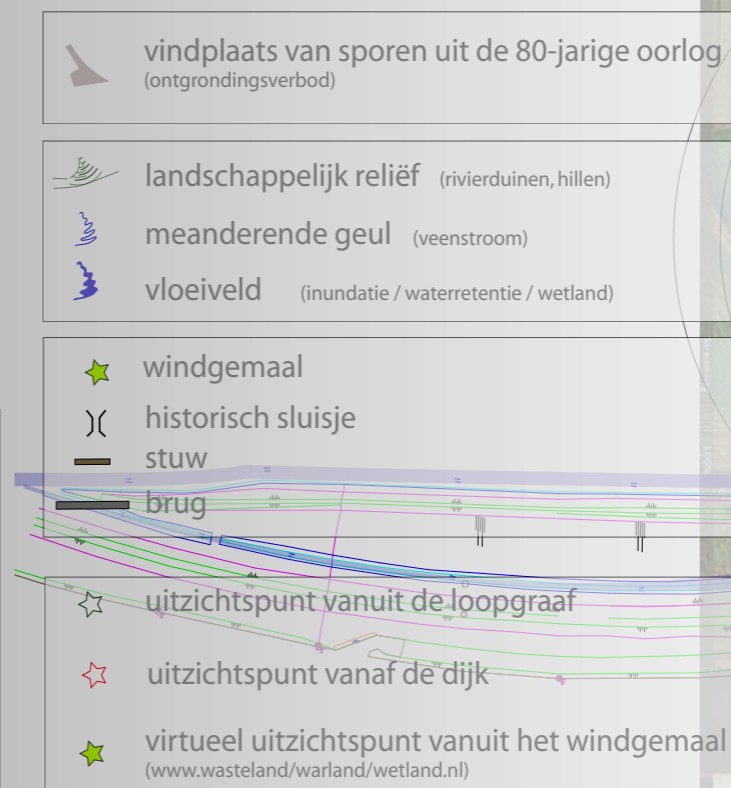
Spanning tussen het kunstmatige en het natuurlijke, tussen beheer en 'de vrije loop', tussen orde en chaos, tussen doelmatigheid en nutteloosheid, tussen 'droom en daad'...

Het perceel 'plooit' onder de druk van veel tegenstrijdige belangen in dit gebied.

WASTELAND / WARLAND / WETLAND

legt verbanden tussen het verleden, het heden en de toekomst van dit gebied.

- Het kunstwerk verbindt natuurontwikkeling op het 'maaveld' met de voormalige rivier daaronder.
- Het legt de archeologie uit de 17e en 18e eeuw naast modern waterbeheer.
- Het linkt overstromingen en inundaties van vroeger aan waterberging van vandaag en morgen.
- Het koppelt ecologie aan landschapskunst.

informatiepaneel en brug

webcam in het windgemaal

loopgraaf als uitzichtpunt

windgemaal en stuw

